

ÎNSEMĂRI PRIVIND ROLUL MILITARILOR ÎN ALEGERILE DIN 1933

AURELIAN CHISTOL*

Odată cu împlinirea visului mării generații pașoptiste de înfăptuire a unității naționale depline, după Marea Unire întregul sistem politic din România a suferit mutații semnificative.

Înainte de războiul pentru întregirea țării, participarea la procesul electoral era rezervată unui grup restrâns de cetățeni, datorită censului ridicat pentru potențialul nostru economic. Existaseră astfel, două mari partide cu vocație guvernamentală, cel liberal și cel conservator. Cu toate acestea, pasiunile politice ale românilor erau mari, motiv pentru care regele Carol I a instaurat rotativa guvernamentală, calmând o parte din patimi și realizând alternanța la putere.

Din cauza existenței sistemului electoral pe colegii, la alegerile din 1914 au luat parte circa 110.000 de cetățeni, în condițiile în care principala categorie socială, țărănimea trebuia să participe la viața politică prin intermediul votului indirect¹.

La 20 iulie 1917, în plin război, s-au modificat art. 57 și 67 din Constituție, deschizându-se calea spre votul universal, egal, direct, obligatoriu și cu scrutin de listă pe baza reprezentării proporționale².

Principiul se va aplica în urma adoptării Decretului lege nr. 3402 din 14 noiembrie 1918. Prin acesta se confirmă și poziția tradițională a armatei române de neimplicare în politică. Astfel, conform art. 12, militarii activi ca și alte categorii ce ocupă funcții retribuite de stat în instituții ale căror bugete sunt votate de Camera Deputaților, nu pot candida decât dacă demisionează din funcții. De altfel, lipseau orice fel de referiri privind posibila desemnare a unor reprezentanți ai ostașilor în parlament³.

Lărgirea cadrului electoral a determinat angrenarea a milioane de români în viața politică postbelică, în condițiile în care cei mai mulți erau lipsiți de cultură politică, pe fondul existenței unor mari diferențe, atât în plan material, cât și cultural, între ei și elita civilizată a țării⁴.

* Universitatea din Pitești.

¹ Ioan Scurtu, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, București, Editura Rao, 2001, p. 261.

² Ion Mamina, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică (1866-1938)*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 59.

³ Petre Otu, *Armata și procesul electoral (1918 - 1940)*, în „Dosarele Istoriei”, anul V, nr. 11(51), 2000, p. 27.

⁴ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 263.

Rezultatele primelor alegeri desfășurate pe baza votului universal au confirmat această tragică realitate, astfel încât va apărea sintagma: „vot universal – urne (in)stabilitate”⁵. Ar fi simplist însă, să punem această instabilitate numai pe seama acestui factor, fără a evidenția marile dificultăți economice prin care trece România după război. Rămasă fără tezaur și cu sechelele ocupației militare pe care o suferise, fără a mai releva și dificultățile întâmpinate la Conferința de Pace de la Paris, ca și eforturile depuse pentru a opri extinderea flagelului bolșevic, ce ne amenințase nu doar din partea Rusiei Sovietice, ci și din cea a Ungariei lui Garbai Șandor și a lui Bela Kun.

Pe măsură ce noile provincii s-au încadrat în statul român și dificultățile economice au fost depășite, după adoptarea Constituției din 1923, a fost modificată legislația electorală ce favoriza apariția unor guverne stabile, care să-și ducă mandatul până la capăt.

Având la bază prevederile constituționale ce păstrau interdicția militarilor de a alege sau de a fi aleși, dar permitând reprezentarea lor în Senat ca senatori de drept, în condițiile în care aceștia erau generali de armată pe timp de pace cel puțin 4 ani, dar stabilind un plafon maxim de 4 senatori pentru a doua categorie⁶, va fi elaborată legea electorală din 27 martie 1926, care menține interdicțiile în materie electorală ale ostașilor activi, dar vine cu unele completări în privința senatorilor de drept proveniți din rândurile armatei. De asemenea legea reconfirmă, neimplicarea organismului militar în luptele politice, dar cu ocazia alegerilor, îl obligă să desemneze posturi de pază la locurile de vot și să contribuie cu trupe la desfășurarea fără incidente a procesului electoral menținând liniștea și în jurul secțiilor de votare⁷.

Deși țara beneficia de o constituție generatoare de stabilitate, mecanismul vieții politice românești a fost dereglat prin renunțarea pentru a 3-a oară la titlul de

⁵ Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavril Preda, *România Mare. Puterea politică*, Ploiești, Editura Mectia, 1998, p. 19.

⁶ Petre Otu, *loc. cit.*, p. 27, I. Mamina, *op. cit.*, p. 46; ^{xxx}, *Enciclopedia de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2000, p. 15.

⁷ Prin art. 7, alin. f) al legii electorale sunt precizate condițiile pe care trebuie să le îndeplinească generalii în rezervă și retragere pentru a deveni senatori de drept, iar art. 28 preciza că: „Militarii în activitate nu pot fi alegători, nici aleși”.

În desfășurarea procesului electoral, militarii urmau să contribuie la pregătirea operațiunilor de votare ce constau în: desemnarea posturilor de pază în localul de vot și în jurul său cu trupe puse la dispoziție după cererea președintelui biroului electoral central. [art. 64, alin. a)]

Prin art. 66 se preciza că „Președintele (secției) are singur poliția adunării alegătorilor. Puterile lui în această privință, în comunele urbane reședințe de județ, se întind și în afara de localul de votare: în cîntea localului, la intrările în curte, în jurul localului de alegere precum și pe străde, piețe, locuri virane, până la o distanță de 500 metri.

Funcționarii, alții decât cei ce aparțin legalmente biroului de votare sau corpului militar de pază, precum prefectii, primarii, pretorii, jandarmii, polițaii, comisarii, agenții de poliție etc., nu vor putea sub nici un motiv staționa în zona de votare sau în localul de vot în tot timpul alegerii, până după proclamarea rezultatului.

În comunele rurale și în comunele urbane nereședințe, președintele secțiunii de votare exercită un drept de poliție generală în cuprinsul întregii comune”. (...)

Art. 67 stabilea că: „Președintele secției de votare, înainte de începerea votării, va lua măsurile de poliție necesare pentru asigurarea intrării în ordine a alegătorilor în sala de vot”. (...), iar art. 68 arăta că „Pentru menținerea liniștei și bunei ordine, precum și pentru executarea măsurilor ordonate, președintele va avea la dispoziție forțele militare trimise după cererea și chibzuința președintelui biroului electoral județean. El va putea cere direct și alte forțe militare autorităților locale, pe a sa răspundere în caz de trebuință”. [Veri „Monitorul Oficial” („M.O.”) partea I, nr. 71, 27 martie 1926, p. 4273-4293.]

moștenitor al tronului de către principele Carol, în decembrie 1925, act confirmat de parlament în 4 ianuarie 1926. Mai grav a fost faptul că regele Ferdinand I a murit la 20 iulie 1927, iar parlamentul dominat de liberali a instituit o Înalță Regență compusă din: principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gh. Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație. Cei trei regenți au depus în aceeași zi, următorul jurământ: „Jur credință Majestății Sale regelui Mihai I. Jur a păzi Constituțiunea și legile poporului român, a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului”⁸.

După instituirea Regenței va surveni și decesul surprinzător al lui I. C. Brătianu la 24 noiembrie 1927, eveniment ce a diminuat considerabil autoritatea liberalilor, generând noi tensiuni politice, dar și puternica afirmare a curentului procarlist în rândurile politicienilor și militarilor.

Disensiunile dintre componenții Regenței i-au blocat efectiv activitatea, în timp ce criza economică mondială începea să se resimtă și în țară, astfel încât soluția Restaurației începea să pară multora o izbăvire pentru statul rămas fără conducător.

De aceea, momentul revenirii lui Carol a fost amânat doar până în seara de 6 iunie 1930, când în jurul orei 22⁰⁵, acesta a aterizat pe aeroportul Băneasa și nu pe platoul de la Cotroceni, cum prevăzuse planul inițial⁹. După aterizare, a plecat la Cotroceni, unde a fost întâmpinat de fratele său Nicolae, bucuros că în felul acesta va fi scutit de munca pe care o ducea ca regent, deși principele, într-o lucrare memorialistică susține că nu avea cunoștință de întoarcerea lui Carol în țară și că nu intenționa să părăsească regența, iar acest eveniment al proclamării fratelui său ca suveran l-a luat prin surprindere¹⁰.

După ce în noaptea de 6/7 iunie și în cursul zilei de 7, Carol s-a întâlnit cu numeroși oameni politici, inclusiv cu Gh. Brătianu care a plătit acest gest prin excluderea sa din P. N. L., pe 8 iunie 1930 a fost proclamat de parlament rege sub numele de Carol al II-lea¹¹, în condițiile în care liberalii au boicotat această ședință solemnă.

De la sfârșitul războiului și până la Restaurație, România a avut un număr de 13 guverne¹² și a trecut prin organizarea a 6 alegeri parlamentare¹³.

Tendințele dictatoriale ale noului rege vor determina noi tensiuni politice și o nouă eră de instabilitate, evenimente favorizate și de situația economică a țării. Astfel,

⁸ Apud I. Scurtu, *Criza dinastică din România (1925-1930)*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 112.

⁹ Cristian Sandache, *Viața publică și intimă a lui Carol al II-lea*, București, Editura Paideia, 1998, p. 42; Gh. Bodea, *Viața lui Carol al II-lea. Destinul unui pribeag*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000, p. 253; Paul D. Quinlan, *Regele playboy. Carol al II-lea al României*, București, Editura Humanitas, 2001, p. 150; Paul al României, *Carol al II-lea. Rege al României*, București, Editura Holding Reporter, 1991, p. 158; I. Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. III, *Carol al II-lea*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 73, Lilly Marcou, *Regele irădat. Carol al II-lea al României*, București, Editura Corint, 2003, p. 168.

¹⁰ Nicolae de Hohenzollem, *În umbra coroanei României*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 63-64.

¹¹ Cr. Sandache, *op. cit.*, p. 43.

¹² ^{xxx}, *Enciclopedia, de istorie...*, p. 104-108; I. Mamina, *op. cit.*, p. 322-334; Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți 1916-1938*, București, Editura Silex, 1996, p. 25-78.

¹³ ^{xxx}, *Enciclopedia...*, p. 63-64; I. Mamina, *op. cit.*, p. 257-275; Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, G. Preda, *op. cit.*, p. 17.

până la alegerile din 1933, România a fost condusă de alte 7 guverne¹⁴, iar în iunie 1931 și iulie 1932 s-au mai desfășurat încă două convocări ale corpului electoral¹⁵.

Ultimul guvern anterior revenirii liberalilor la putere a fost unul național-țărănist, prezidat de Alexandru Vaida-Voevod, cabinet constituit la 14 ianuarie 1933¹⁶. Popularitatea acestui cabinet a scăzut însă dramatic în câteva luni de la alegerile câștigate de P. N. Ț. în iulie 1932. Electoratul s-a dovedit profund dezamăgit de politica economică a executivului, de atitudinea sa brutală în reprimarea mișcării greviste muncitorești ce a culminat cu acțiunile contra petroliștilor și ceferiștilor din februarie 1933, de introducerea stării de asediu, de tolerarea unor manifestări huliganice, ale adeptilor lui A. C. Cuza și C. Z. Codreanu¹⁷.

Din nefericire pentru țară, „leul Ardealului” așa cum era supranumit Vaida-Voevod, nu a găsit soluțiile optime pentru depășirea situației de criză în care se afla România și nici n-a stopat erodarea prestigiului propriului partid, deși, după cum observa ziaristul A. P. Samson: „era un om deschis, exuberant, spiritual, cu un rezervor de anecdote, de zicale latinești, de expresii din literatura universală pe care le utiliza frecvent în conversație. Îndeosebi, dispunea de o gamă largă de nuanțe în comportare, potrivit împrejurării respective. Solemn și cu prestanță când semna un document, surâdea cu grație când prezida un concurs de frumusețe, cum s-a întâmplat în 1930, la Sinaia”¹⁸.

Profitând de lipsa de eficacitate a guvernului, dar și de îmbunătățirea raporturilor sale cu Palatul Regal, opoziția național-liberală va începe să acționeze tot mai energic, în vederea obținerii succesiunii. În acest sens, se înscrie și turneul lui I. G. Duca în Europa Occidentală din vara anului 1933, care-i oferă prilejul de a denunța guvernarea național-țărănistă, aducând asigurări că liberalii vor acționa pentru refacerea economiei, plata datoriei externe, o orientare politică a țării mai accentuată spre Franța și Marea Britanie, distrugerea organizațiilor de extremă dreaptă și, în special, a Gărzii de Fier¹⁹.

Succesul obținut de Duca în Occident a fost sesizat de rege, în condițiile în care, Elena Lupescu și cea mai mare parte a camarilei se pronunțaseră în favoarea unui guvern P. N. L. Hotărârea suveranului de a opta pentru Duca, devine vizibilă pe 27 septembrie, cu prilejul aniversării semicentenarului Castelului Peleș, când dintre toți oamenii politici români, de cea mai mare atenție acordată de oaspeții străini se bucură liderul liberal²⁰.

În condițiile în care revenirea liberalilor la putere era o chestiune de zile, conducerea partidului a declanșat campania oficială privind răsturnarea guvernului,

¹⁴ xxx, *Enciclopedia...*, p. 108-110; I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 78-104; I. Mamina, *op. cit.*, p. 335-341. Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi - 1859, până în zilele noastre - 1995*, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 97-107.

¹⁵ I. Mamina, *op. cit.*, p. 281-286; Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, G. Preda, *op. cit.*, p. 17.

¹⁶ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 255; I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 97, Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 107.

¹⁷ S. Cutișteanu, Gh. Ioniță, *Electoratul din România în anii interbelici. (Mișcarea muncitorească și democratică în vlașta electorală din România interbelică)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 215.

¹⁸ A. P. Samson, *Memoriile unui gazetar (1927-1937)*, București, Editura Cartea Românească, 1979, p. 236.

¹⁹ I. Scurtu, *Istoria românilor în timpul...*, vol. III, p. 152, I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 113.

²⁰ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 268.

aprobând la 1 octombrie programul de guvernare al liberalilor²¹, dat publicității două zile mai târziu și decidând ulterior să convoace la București o amplă manifestație, pentru data de 15 noiembrie 1933, în cazul în care guvernul Vaida se menținea până atunci²².

Nerăbdarea liberalilor de a prelua conducerea țării se constată și cu ocazia ședinței Delegației Permanente din 28 octombrie, la capătul căreia a fost elaborat un comunicat ce preciza că, din acel moment parlamentarii partidului nu vor mai participa la opera de legiferare, acționând numai pentru a denunța abuzurile național-tărăniștilor, ilegalitățile și distrugerile pe care aceștia le patronează. De asemenea, s-au analizat măsurile ce urmau a fi luate în vederea organizării manifestației de la mijlocul lunii următoare, la care se miza pe prezența a circa 150.000 de cetățeni din întreaga țară, care vor răsturna guvernul prezidat de Vaida-Voevod²³.

În replică, executivul a decis să nu autorizeze mitingul, întrucât în acea zi urma să se deschidă sesiunea legislativă. Pe 7 noiembrie 1933, Vaida-Voevod a plecat la Sinaia pentru a-i prezenta lui Carol proiectul Mesajului Regal de deschidere a sesiunii parlamentare. Cu acest prilej, premierul a fost abordat de ziariști care l-au întrebat dacă se vor retrage în opoziție. Mizând pe susținerea regală, acesta a răspuns cu multă seninătate: „De ce să plecăm? Aș putea-o face numai în următoarele cazuri: dacă aș fi bolnav – și nu sunt, dacă n-aș mai avea încrederea Coroanei, dacă n-aș avea încrederea Parlamentului, dacă s-ar produce un eveniment extern, care să reclame o schimbare majoră de regim. Ori toate acestea nu se întâmplă”. La capătul audienței, primul-ministru a precizat ziariștilor că discuția cu regele a fost foarte interesantă, iar peste două zile și-a prezentat demisia, în urma solicitării exprese a suveranului, care s-a arătat dezamăgit de efectele acestei guvernări. Președintele Consiliului n-a omis să-l avertizeze pe monarh, cu prilejul depunerii demisiei sale, prin intermediul unei zicătoare germane că: „Numai viteii cei proști își aleg singuri măcelarul”, aluzie făcută la adresa lui I. G. Duca, cel care în 1927 dăduse ordin să fie blocată cu orice mijloace revenirea lui Carol în țară²⁴.

După semnarea demisiei, Vaida-Voevod a declarat ziariștilor că: „Demisiunea este întemeiată pe faptul că guvernul, spre a rezolva problemele ce frământă țara a propus noi măsuri de îndreptare. Iar aceste măsuri reclamau înnoirea încrederii din partea suveranului și eventual, o nouă consultare a alegătorilor. Pentru a asigura soluționarea conformă cu interesele obștești, am propus să se formeze un guvern care să facă noi alegeri libere, căci libertatea alegerilor este principala garanție a vieții constituționale. Rezultatul acestor alegeri urmează să decidă și asupra soluțiilor de adoptat și asupra modului de alcătuire a guvernului definitiv”²⁵.

Carol al II-lea a organizat consultări formale cu liderii partidelor politice deși se hotărâse categoric în favoarea lui I. G. Duca cu prilejul audienței pe care i-a

²¹ Vezi pe larg, *Programul de guvernare al P.N.L., aprobat de C.C. în ședința din 1 octombrie 1933*, București, Imprimeriile „Independența”, 1933, p.3-8.

²² Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României 1933-1938*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p.40-48, I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 269.

²³ *Ibidem*, p. 49-50; *Ibidem*, p. 269-270.

²⁴ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 270; I. Scurtu, *Istoria românilor...*, vol. III, p.154-155; I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 103.

²⁵ Apud I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 103.

acordat-o pe 2 noiembrie. Totuși, regele i-a sugerat premierului desemnat să încerce să-i atragă în guvern pe doi dintre oamenii politici cunoscuți pentru admirația lor față de șeful statului și anume, pe O. Goga și pe Gh. Brătianu²⁶.

Această desemnare i-a luat pe mulți prin surprindere, știut fiind faptul că I. G. Duca fusese un apropiat al reginei Maria și al lui Barbu Știrbey, iar ca președinte al P. N. L. avusese o atitudine anticarlistă²⁷.

Atât oamenii politici, cât și istoricii au încercat să explice această desemnare, fără a ajunge însă la un numitor comun. C. Argetoianu, aflat în seara zilei de 12 noiembrie în audiență la rege, i-a atras atenția că lumea consideră „că toate perfidiile Partidului Liberal au adus pe Duca la guvern”²⁸. Istoricul Paul Quinlan sesizând antipatia dintre cei doi, consideră că monarhul a cedat la presiunile ce s-au făcut asupra sa, inclusiv din exterior într-un moment în care Franța era nemulțumită de ascensiunea extremei drepte în România și de faptul că nu se iau măsuri energice împotriva sa. De asemenea, criza economică a contribuit la înlăturarea național-tărăniștilor de la putere, făcând astfel necesară înlocuirea lor cu cel mai important partid din opoziție, tocmai pentru ca să evite formarea unui front anticarlist între P. N. T. și P. N. L., în situația în care regele ar fi optat pentru o altă soluție²⁹.

A. P. Samson consideră că suveranul a acționat astfel din dorința de a evita o alianță a lui Duca cu Maniu și cu legionarii, cunoscuți adversari ai Palatului, dar subliniază și rolul jucat de Richard Franasovici, care „a fost omul de legătură, omul care a dat anumite asigurări, care și-a luat anumite obligații față de entourage masculin și feminin al regelui”³⁰.

Analizând fie și numai aceste opinii, constatăm faptul că monarhul a optat pentru Duca atât din cauza unor presiuni exercitate asupra sa, dar și în urma unor calcule politice. Prin aducerea liberalilor la putere urma să dea satisfacție Franței, prin decapitarea extremei drepte, dar reușea să-i atragă de partea sa un partid, deosebit de puternic, evitând în același timp să rămână izolat și reușind să împiedice o coalizare a lui Maniu și a lui Duca împotriva „camarilei” și obținând neutralizarea lui Maniu, nevoit să lupte pe trei fronturi, atât împotriva entourageului regal, dar și împotriva guvernului și chiar a unei grupări destul de importante din propriul partid.

Lovitura de maestru a lui Carol, care a încercat să impună și „doi cai troieni” în guvern, pe Goga și pe Gh. Brătianu nu a reușit datorită refuzului acestora de a se alătura lui I. G. Duca, astfel încât până la urmă cabinetul a fost unul omogen ducist³¹.

Mulțumit de faptul că a evitat colaborarea cu cei doi, Duca și-a format echipa guvernamentală, depunând jurământul pe 14 noiembrie 1933. Instituirea noului guvern e confirmată prin Decretul Regal nr. 2901 publicat în aceeași zi³². Cabinetul Duca n reușit să stărnească un veritabil război al declarațiilor împotriva sa, opoziția acționând la unison în sensul condamnării noii formule. Cea mai vehementă critică a sa venea din

²⁶ *Ibidem*, p. 105.

²⁷ Paul al României, *op. cit.*, p. 182.

²⁸ C. Argetoianu, *Memorii, Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. X, partea a 8-a (1932-1934), București, Editura Machiavelli, 1997, p. 258.

²⁹ Paul D. Quinlan, *op. cit.*, p. 194.

³⁰ A. P. Samson, *op. cit.*, p. 247.

³¹ *Ibidem*, P. Quinlan, *op. cit.*, p. 194; E. Sonea, G. Sonea, *op. cit.*, p. 52-53.

³² „M.O.” partea I, nr. 263 bis, 14 noiembrie 1933, Decret Regal nr. 2901, p. 7140.

partea Gărzii de Fier, care în urma promisiunilor făcute de șeful liberal în vară francezilor se simțea direct vizată³³.

După deschiderea sesiunii ordinare a Corpurilor Legiuitoare survenită la 15 noiembrie, ora 12⁰⁰,³⁴ guvernul a obținut dizolvarea lor și organizarea de noi alegeri, care să-i confere o majoritate parlamentară.

Astfel, prin Decretul Regal nr. 2987 din 18 noiembrie s-a stabilit ca alegerile pentru Cameră să aibă loc pe 20 decembrie, iar cele pentru Senat în zilele de 22, 28 și 29 decembrie 1933. În art. IV al decretului se preciza că: „Noile Adunări sunt convocate la București în ziua de 10 ianuarie 1934”³⁵.

Deși studiul de față nu-și propune să analizeze modul în care s-a desfășurat campania electorală, vom preciza totuși câteva elemente definitorii ale acțiunilor principalelor partide de opoziție.

P. N. T. a resimțit șocul pierderii puterii, iar la 21 noiembrie Al. Vaida-Voevod a cedat și conducerea partidului lui Ion Mihalache. În ciuda acestei schimbări la vârf, național-tărâniștii nu au acționat unitar în timpul campaniei. Dacă Mihalache milita pentru consolidarea organizatorică, politică și ideologică a partidului, Maniu se axa pe criticarea camarilei, iar Vaida-Voevod refuza orice implicare activă în pregătirea alegerilor.

Partidul Poporului aflat în declin s-a orientat spre criticarea anturajului regelui, iar georgiștii au atacat în termeni vehemenți partidul de guvernământ. La polul opus se aflau Uniunea Agrară, Partidul Național Agrar și Partidul Naționalist-Democrat ce se pronunțau în favoarea creșterii prestigiului instituției monarhice, în timp ce L. A. N. C. se declara în mod deschis împotriva regimului parlamentar – constituțional³⁶.

Partidul Social-Democrat, exponent al muncitorimii române, a reușit să depună liste de candidați doar în 37 de județe, dar fiind un partid de stânga, dispus la reconcilierea cu celelalte forțe socialiste din țară „a fost împiedicat să desfășoare efectiv o propagandă electorală, candidații și oamenii săi de încredere în multe localități au fost arestați, manifestele social-democrate confiscate, alegătorii timorați”³⁷.

O situație deosebită era aceea a Legiunii „Arhanghelul Mihail” a cărei forță și capacitate erau exagerate în mod vădit de către guvern ce-și propunea să-i scoată-n relief „pericolul”, pentru a-și justifica o măsură drastică împotriva sa³⁸. Legionarii au anunțat de-a lungul campaniei că vor acționa pentru redeșteptarea națională, pentru instaurarea cinstei, pentru înlăturarea politicianismului. Aparițiile lor în uniforme erau de mare efect, iar armele purtate le dădeau aspectul unor detașamente de șoc. Autoritățile au dat diverse dispoziții prin care au fost interzise manifestații gardiste; au pus numeroase piedici la depunerea listelor de candidați. Situația gardiștilor devenise fără ieșire: dacă nu se opuneau deschis represaliilor riscau să-și piardă imaginea de grupare intransigentă, iar dacă răspundeau cu violență la violență făceau jocul guvernului oferindu-i pretextul de a-i scoate în afara legii. Codreanu și-a asumat riscul

³³ I. Scurtu (coord.), *Istoria românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p.321-322.

³⁴ „M.O.” partea I, nr. 264, 15 noiembrie 1933, Mesajul Regal nr. 2941, p. 7147.

³⁵ *Ibidem*, nr. 268, 19 noiembrie 1933, p. 7211.

³⁶ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p.277-278.

³⁷ Nicolae Jurca, *Social-democrația în România. 1918-1944*, Sibiu, Editura Hermann, 1993, p. 105-106.

³⁸ I. Scurtu (coord.), *Istoria românilor*, vol. VIII, p. 322.

de a ordona acțiuni de răspuns dure, iar în ultimele zile din noiembrie legionarii sunt implicați în grave confruntări electorale cu guvernul soldate cu morți și răniți³⁹.

La violențele gardiștilor guvernul a decis să dea un răspuns ferm pe care l-a analizat cu ocazia ședinței sale din 7 decembrie. Cu acest prilej, miniștrii au evitat să meargă până la scoaterea în afara legii a Gărzii, dar în aceeași seară s-a întors în țară N. Titulescu, care a amenințat cu demisia în cazul menținerii hotărârii inițiale. Duca și ministrul de externe s-au dus la rege, care a acceptat dizolvarea Legiunii, dar nu prin decret regal, ci prin Jurnal al Consiliului de Miniștri⁴⁰.

Consecința directă a acestei decizii a fost ședința de guvern din 9 decembrie. la capătul căreia a fost emis J. C. M. nr. 1456, prin care Garda este dizolvată, sediile sale sunt închise, iar candidaturile ei electorale sunt declarate nule, deoarece „această grupare urmărește în stat pe de o parte schimbarea pe cale revoluționară a ordinii legale în stat și pe de altă parte întronarea unui regim social și politic contrar celui statornicit, atât prin Constituție cât și prin Tratatul de pace”⁴¹.

În ziua următoare, cabinetul a constatat că legionarii se înscriseră în cursa electorală sub denumirea de Gruparea „C. Z. Codreanu” și nu sub aceea „Garda de Fier” sau „Legiunea Arhanghelul Mihail”, motiv pentru care, nefiind înscrși în Tribunal nu puteau fi dizolvați. De aceea, a intervenit printr-un J. C. M. cu nr. 1457 în al cărui prim articol preciza: „Dispozițiunile J. C. M. nr. 1456 din 9 decembrie 1933, se aplică în totul Grupării „C. Z. Codreanu”⁴².

Cele două jurnale au creat premisele persecutării, în condiții legale a legionarilor, fiind urmate la scurt timp de percheziții la sediile Gărzii, de arestări operate în rândurile membrilor săi, de confiscări ale arhivelor legionare. Această dizolvare a fost considerată un abuz de către o serie de oameni politici, precum Grigore Iunian, Gh. Brătianu, Al. Averescu, C. Argetoianu etc., personalități aflate în concurență electorală cu Căpitanul, dar care se declară îngrijorate atât de violențele legionare, cât mai ales de modul în care guvernul încearcă să distrugă o formațiune care poate umbri succesul în alegeri. Prin crearea acestui precedent, orice partid ce amenința să devină mai popular decât cel de guvernământ risca să aibă o soartă asemănătoare.

Aparent resemnăt, Codreanu a trimis pe 10 decembrie o circulară prin care cere adepților săi să voteze cu Maniu în Ardeal, cu Gh. Brătianu în Regat și cu Al. Averescu personal, acolo unde va candida⁴³.

La alegerile pentru Cameră programate pentru 20 decembrie, au fost depuse 827 de liste cuprinzând un total de 4597 de candidați pentru 387 de mandate. P. N. I. a ducist a depus liste electorale în toate județele, P. N. Ț., P. N. L. – georgist și Uniunea Agrară (Argetoianu) în câte 70 de județe, Partidul Țărănesc (dr. N. Lupu), Partidul Poporului și Partidul Național-Agrar în câte 69 de județe, Partidul Țărănesc-Radicul (Iunian) în 68 de județe, L. A. N. C. în 46, Partidul Evreiesc în 40, P. S. D. în 37 de județe, Blocul Cetățenesc (Gh. Forțu) în 29 de județe, Partidul Socialist Unitar, Partidul

³⁹ Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelul Mihail”: O Contribuție la problema fascismului internațional* București, Editura Humanitas, 1999, p. 238-240.

⁴⁰ Neagu Cosma, *Culisele Palatului Regal*, București, Editura Globus, 1990, p.202-203; E. Sonea, G. Sonea, *op. cit.*, p. 59.

⁴¹ „M.O.” partea I, nr. 286 bis, 9 decembrie 1933, p. 7644.

⁴² *Ibidem*, nr. 387, 11 decembrie 1933, p. 7674.

⁴³ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 280.

Muncii și Sfatul Negustoresc în câte un județ. Alături de listele depuse de partide și formațiuni politice au mai fost înregistrate 87 de liste independente⁴⁴.

Campania electorală a fost caracterizată de publicația „Facla” în numărul său din 20 decembrie, drept „cea mai rușinoasă (...) de la introducerea votului universal”, ea încheindu-se „cu 6 morți și 90 răniți. Sunt cifre record”⁴⁵.

Deși armata nu lua parte în mod direct la procesul electoral, fiind o instituție apolitică, avea totuși obligația de a veghea la buna desfășurare a alegerilor prin executarea unor misiuni de pază și supraveghere a secțiilor de votare, alături de forțele din Ministerul de Interne.

În teritoriu, oștirea era structurată pe 7 corpuri, ce urmau să-și detașeze o parte din trupe la localurile de vot. Comandamentele acestora erau situate în următoarele orașe: Craiova (Corpul I); București (Corpul II) Chișinău (Corpul III); Iași (Corpul IV); Brașov (Corpul V); Cluj (Corpul VI) și Sibiu (Corpul VII)⁴⁶.

După alegeri, fiecare corp de armată urma să informeze conducerea superioară a ministerului despre modul de derulare a întregului proces electoral, despre greutățile întâmpinate la fața locului. De asemenea, militarii urmau să facă diverse propuneri pentru înlăturarea unor eventuale deficiențe ce ar putea să apară și în viitoarele alegeri. Dincolo de caracterul oficial al acestor rapoarte, trebuie să remarcăm faptul că, ele au tendința de a fi imparțiale și de a evidenția modul exemplar în care militarii încearcă să-și facă datoria. Aceasta nu înseamnă neapărat că alegerile din decembrie 1933 au fost de o corectitudine ireproșabilă și că guvernul nu a influențat prin diverse metode și persoane, inclusiv ofițeri, rezultatele acestora. În același timp, trebuie să ținem cont și de tendința manifestată de o importantă parte a electoratului, de a vota lista guvernamentală, indiferent de partidul care se află la putere în acel moment, tendință ce creează așa-numita „zestre guvernamentală”.

În sprijinul Partidului Național Liberal au venit și condițiile meteorologice, alături de mijloacele specifice utilizate de guvernanți pentru a se impune, după cum observa cu ironia-i fină C. Argetoianu în remarcabilele sale însemnări: „20 decembrie. Azi alegeri generale pentru Cameră. Vreme posomorâtă. Zăpadă enormă căzută în toată țara de trei zile și viscolul care mai suflă și astăzi fac circulația imposibilă și vin în ajutorul Guvernului ... Nu numai că alegătorii nu vor putea merge să voteze la distanțe mari – vor vota agenții Guvernului cu cărțile lor – dar nici măcar delegații opoziției nu vor putea ajunge la multe secții de vot, lăsând astfel Guvernului calea deschisă pentru toate matrapazlăcurile electorale”⁴⁷.

Astfel de opinii partizane asupra modului de desfășurare a alegerilor sunt găzduite și în paginile ziarelor celor două mari partide ale țării: P. N. L. și P. N. Ț. De exemplu, „Viitorul” din 22 decembrie observa: „Consultarea țării s-a desfășurat în cea mai desăvârșită ordine și libertate... P. N. L. a înregistrat ieri una din cele mai strălucitoare izbânzi pe care le-a avut în cursul glorioaselor lui lupte”. În replică,

⁴⁴ E. Sonca, G. Sonca, *op. cit.*, p. 280.

⁴⁵ Apud, Ioan Lăcustă, *Zece alegeri interbelice. 1919-1937. Cine a câștigat?*, București, Editura Pro, 1999, p. 127.

⁴⁶ Gen-lt. dr. Marin Dragu, Gen-mr.(r) Mircea Dumitriu, *Istoria infanteriei române*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 173-175; Arhivele Militare Române (A.M.R.), fond Marele Stat Major, Secția a 4-a, Dosar 117, f. 125.

⁴⁷ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 266.

oficiosul celui mai important partid de opoziție, „Dreptatea” consemna în aceeași zi „Toată sinistrua comedie a „alegerilor libere”, anunțate de către guvernul d-lui Duca, s-a terminat într-un dezmăț electoral fără pereche, în dezlănțuirea unui regim de teroare, abuz și fraudă cum țara n-a mai cunoscut decât pe vremea când tot liberalii erau în fruntea treburilor obștii. Nimic din tot arsenalul samavolniciei obișnuite ale guvernelor celui mai odios partid politic român n-a fost lăsat fără întrebuințare”⁴⁸.

Dincolo de aceste opinii vehemente, pline de partizanat politic, le vom înregistra pe cele ale militarilor, ce ne apar ca fiind mult mai obiective, sobre și concrete, evidențiind rolul pe care ei l-au jucat în curmarea multor incidente ce ar fi putut avea urmări dintre cele mai nefericite. Deși nu beneficiau de drept de vot, ostașii au fost și de această dată direct implicați în organizarea și desfășurarea acestui proces electoral.

Iată însă, ce raportau la minister, cele șapte corpuri de armată, în perioada imediat următoare desfășurării alegerilor pentru Cameră:

Corpul I Armată, având sediul în Craiova: informa că teritoriul acoperit de el a fost împărțit în mai multe zone, în care „s-au instalat gărzile necesare pazei și ordinii la localurile de vot și s-au postat rezerve pentru preîntâmpinarea eventualităților”. Probleme au existat în jud. Romanați, unde „la secția de votare din Boșoteni la alegerile pentru cameră, un grup de alegători din partidul lupist, au bruscăt santinelele spre a rupe cordonul”. Pentru a putea fi restabilită ordinea „santinela a tras un foc de armă în aer”, în timp ce, „în afara secției de votare au avut loc și alte incidente”.

Cu excepția acestui caz se poate aprecia că „în celelalte județe alegerile au decurs în liniște, iar „toate reclamațiile contra gărzilor au fost imediat cercetate”, dovedindu-se „neserioase și lipsite de adevăr”⁴⁹.

Corpul II Armată, cu centrul la București, raporta că „în general alegerile au decurs în liniște, cu următoarele excepții: 1) În comuna Militari, la alegerile din 20 decembrie, individul Mihail Ghenu a împușcat pe consăteanul său Gh. Niculac. Motivul crimei a fost de ordin politic. 2) La secția de votare din comuna Bolintin, s-a cerut de către prefectul jud. Ilfov, înlocuirea locotenentului Tane, pe motivul de suspiciune. 3) Secretarul general al M. I. a cerut înlocuirea sublocotenentului Pașa din Regimentul 8 Grăniceri de la Secția de votare nr. 49, fiind reclamat de alegători. 4) Soția învățătorului din comuna Buda a insultat pe sergentul Armeanu din Regimentul 21 Infanterie (...) motiv pentru care femeia a fost trimisă în judecată”⁵⁰.

Tot pe raza de acțiune a acestui corp de armată s-au desfășurat și alte evenimente demne de a fi consemnate, cum ar fi faptul că: 1) „În jud. Brăila și Tulcea au avut loc mici incidente” care „au fost rezolvate de președinții Secțiilor de votare”. 2) În jud. Ialomița, la Secția de votare din comuna Ulmu, câțiva alegători împingându-se peste santinela din post, unul din ei s-a zgâriat la mână. 3) Lt. Niculescu, din Regimentul 10 Artilerie, comandantul gărzii de la Secția de votare Dichești a fost reclamat de avocatul Roșețeanu din Călărași, că ar fi ștampilat buletinele de vot”. Acuzația adusă fiind deosebit de gravă, s-a trecut la efectuarea de verificări, la finalul cărora s-a putut constata „netemeinicia celor reclamate”.

⁴⁸ Apud I. Lăcustă, *op. cit.*, p. 128.

⁴⁹ A.M.R., fond Cabinetul Ministrului, Dosar 163, f. 229.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 230.

De asemenea, s-au evidențiat și o serie de disfuncționalități, precum faptul că, „hrănirea trupelor în unele localități a întâmpinat greutăți, deoarece unele secții de votare au fost instalate în sate prea sărace. Din cauza zăpezii mari și a viscolului, transportul gărzilor s-a făcut cu mari greutăți“. În darea de seamă a acestui corp de armată se propune ca pe viitor să nu se mai ia în seamă toate reclamațiile neîntemeiate „pentru a nu se știrbi prestigiul armatei“.

De asemenea, s-a cerut ca „toate cheltuielile convorbirilor telefonice și telegrafice făcute cu ocazia alegerilor să fie suportate de Ministerul de Interne“. Indemnizațiile pentru transport acordate ofițerilor sunt considerate insuficiente, iar autorităților comunale li se cere să „dea pe viitor mai mult sprijin pentru procurarea hranei trupe, spre a nu se stânjeni activitatea comandanților de gărzi“⁵¹.

În darea de seamă a Corpului III Armată (Chișinău) se preciza că au avut loc următoarele evenimente mai deosebite: „1)-La secția nr. 2 Ismail: în ziua de 20 decembrie 1933, Președintele Biroului Electoral al jud. Ismail a adus la cunoștința comandantului gărzilor județene, col. Tătăranu Gh., că ofițerul comandant al Secției de votare Reici, căpitanul Andreeș Zamfir, ar face ingerinți electorale“, motiv pentru care „s-a dispus înlocuirea căpitanului Andreeș cu un alt ofițer. 2) La Secția de Votare nr. 14 Tatar Copceag, lt. Antonescu Alexandru din Regimentul 68 Infanterie, a raportat comandantului gărzilor județului Cahul că, în dimineața zilei de 20 decembrie 1933, judecătorul Ganeff a intrat în localul de vot la Erst cu asistentul opoziției și câțiva alegători de origine bulgară partizani național-tărâniști“. În urma acestei situații s-a decis trimiterea respectivului magistrat pentru efectuarea de cercetări.

3) La secțiile de votare nr. 3 Golești și nr. 5 Miuzir, ofițerii comandanți ai gărzilor respective au fost reclamați că au oprit partizani ai opoziției de a intra în localul de vot.“ În urma verificărilor efectuate s-a ajuns la concluzia că ofițerii respectivi au aplicat dispozițiile președinților secțiilor de votare. „4) La secția de votare nr. 9 Baimaclia, dl. general (r) Rujinski a reclamat comandantului gărzilor județene că, subofițerul din garda acelei secții de votare, împreună cu primarul local, a oprit pe alegători de a veni la vot, având în plus și o atitudine necuviincioasă față de domnia sa!“. Cu toate acestea, în urma verificărilor efectuate, subofițerul respectiv va fi declarat nevinovat“. Toate aceste evenimente s-au petrecut în raza de acțiune a Diviziei a 12-a Infanterie⁵².

Tot pe teritoriul Corpului III de Armată, dar în sectorul Diviziei a 15-a Infanterie, de această dată, s-au petrecut următoarele evenimente mai importante „La Secția Ialoveni: Căpitanul Marincovici a raportat că, deși a fost cea mai mare liniște și ordine, în ziarul «Viața Basarabiei» s-a publicat un articol sub semnătura «Altson» (zis și Terziman, evreu), prin care s-au adus acuzații la adresa armatei“. În replică, col. Georgescu P. Ioan, Comandantul gărzilor jud. Lăpușna, cercetând, a constatat că acuzațiile aduse sunt mincinoase“, urmând ca pretinsul ziarist să fie trimis în judecată.

Alt eveniment relatat în raport s-a petrecut la Secția de votare Ivești unde, „în urma cererii scrisă a Biroului electoral al jud. Tecuci, căpitanul Bărhală din Regimentul 24 Infanterie, comandant al gărzii a fost schimbat pentru motivul că acest ofițer nu a fost suficient de activ în dimineața zilei de 20 decembrie, ceea ce a făcut, să se producă

⁵¹ *Ibidem*, f. 231-232.

⁵² *Ibidem*, f. 233.

aglomerație în zonă și oarecare incidente, fără importanță, între delegații guvernului și ai opoziției”.

Un incident mai deosebit s-a produs în zona Secției de votare Suseni, unde „garda în urma legăturii luate cu jandarmii locali a constituit chiar din ajunul alegerilor patrulare pentru menținerea ordinii, ceea ce nu era prevăzut în instrucțiuni. Această măsură greșită a făcut ca un locuitor din comuna Suseni să fie ucis cu un glonț tras de un soldat din patrulă în noaptea de 19/20 decembrie 1933, căci, fiind somat să se oprească, a fugit sărind un gard”. Din nefericire, acest exces de zel al autorităților a dus la pierderea unei vieți omenești.

Corpul III Armată face și un rezumat al greutăților întâmpinate, punând în prim plan insuficiența sumelor alocate și faptul că „s-au făcut intervenții din partea autorităților civile la Divizia 21, ca unii ofițeri să fie numiți comandanți ai gărzilor de votare”. În viitor militarii cer ca Prefecturile să asigure din timp sumele necesare pentru plata anticipată a misiunilor, să se stabilească mai clar atribuțiile gărzilor și modul în care trebuie să decurgă colaborarea lor cu autoritățile civile, atât înaintea, cât și în timpul alegerilor și ca autoritățile să nu mai facă presiuni privind repartitia ofițerilor la secțiile de votare. De asemenea, se cere ca prefecturile să se ocupe de transportul, cantonarea și procurarea hranei și a combustibilului pentru militarii ce supraveghează buna desfășurare a alegerilor⁵³.

Corpul IV Armată (Iași) menționa în raportul său faptul că, în zona proprie de acțiune „în general alegerile au decurs în liniște. Mici incidente electorale fără urmări au avut loc în următoarele secții de votare: Mămăliga, jud. Hotin, Robadani, jud. Roman, Tg.-Frumos, jud. Iași”.

Ostașii acestui corp s-au plâns și de faptul că au întâmpinat o serie de greutăți „au existat probleme privind transportul gărzilor la secțiile de votare ce nu aveau legături C. F. R., drumurile fiind impracticabile din cauza zăpezii, motiv pentru care unele gărzi au mers pe jos 15 – 20 km pe un ger de -20° C.

În ceea ce privește transportul gărzilor pe C. F. R., acesta s-a făcut inclusiv în vagoane de marfă neîncălzite, în condițiile în care trupa nici măcar nu dispunea de echipamentul de iarnă.

O altă problemă întâmpinată era aceea, a faptului că, secțiile de votare erau situate la distanță de posturile telefonice și telegrafice.

Pentru viitor s-a făcut recomandarea ca președinții birourilor electorale să fie mai circumspecți „în cererile de ajutorare, pentru a nu da loc la deplasări zadarnice de trupe, cum s-a întâmplat cu președintele Biroului Electoral din Hotin”⁵⁴.

Corpul V Armată (Brașov) raporta că „alegerile au decurs în liniște afară de următoarele incidente: „1) În ziua de 20 decembrie 1933, în comuna Ctristur, jud. Odorhei, la ora 12⁰⁰, s-a petrecut un incident cu caracter național, când un învățător ungur din comuna Secueni a vociferat proferând insulte la adresa țării. (I s-a întocmit proces-verbal).

2) În aceeași zi, la ora 18⁰⁰, în comuna Korund, jud. Odorhei s-a găsit un revolver la reprezentantul partidului maghiar, astfel încât, s-a trecut la arestarea acestuia.

⁵³ *Ibidem*, f. 234-235.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 237-238.

3) În ziua de 20 decembrie 1933, la alegerile pentru cameră, la secția de votare Poian a avut loc un conflict între Președintele Secției de votare, care suspendând votarea la ora 12⁰⁰, pentru a lua masa, a hotărât ca localul de votare să fie evacuat, încuiat și păzit de garda militară, deoarece localul era neîncăpător pentru cei 40 de delegați ai partidelor ce candidau pe listele electorale. Delegații au protestat⁵⁴. În cele din urmă, după îndelungi parlamentări „s-a ajuns la acordul ca paza militară să fie dublată și de câte un delegat al partidelor ce candidau și care delegat supraveghea alături de gardă prin ferestrele localului. Nu s-a depus astfel nici o contestație la încheierea procesului-verbal asupra desfășurării alegerilor“.

Acest incident n-a fost însă ultimul, întrucât, la Secția de votare Dărmănești, jud. Prahova, s-a produs o busculadă, înainte de începerea votării, fiind ușor rănit dl. Mircea Botez din Ploiești⁵⁵.

Pe ansamblu, se poate aprecia privitor la Corpul V Armată că, „ofițerii și trupa s-au purtat demn și civilizată. Cuvintele sunt ale delegaților maghiari și ale partidelor din opoziție, care au declarat că, niciodată nu au văzut desfășurându-se asemenea alegeri libere și civilizate“.

În ceea ce privește greutățile întâmpinate se subliniază insuficiența indemnizațiilor alocate ofițerilor, lipsa de organizare în privința cantonamentelor, propunându-se ca în viitor, secțiile de votare să fie stabilite în săli mai mari pentru a se evita aglomerațiile și este exprimată dorința unei mai bune colaborări între președinții secțiilor de votare și comandanții gărzilor acestora⁵⁶.

Corpul VI Armată (Cluj) arată în raportul său că „în general alegerile au decurs în liniște cu următoarele excepții: În Cluj: s-au făcut contestații izolate din partea delegaților opoziției, care au insinuat că s-au dat băuturi alcoolice alegătorilor. La secția de votare Bontida, la apariția candidatului lupist Adonis Popov, i-au făcut o manifestație ostilă, spărgându-i un geam de la automobil“. De aceea, s-a efectuat un control la capătul căruia s-a ajuns la concluzia că aceste acuzații n-au avut un suport real.

Incidente au mai avut loc și în „județul Turda: La Secția de votare Pianul de Sus, în ziua de 20 decembrie 1933, din ordinul președintelui secției de votare, a fost arestat un individ în stare de ebrietate, care împreună cu alții a încercat să atace santinelele cu cuțitele.“

De asemenea, în județul Bihor „la secția de votare Cheșeca, în ziua de 20 decembrie 1933, în urma unui incident între președintele secției de votare și locotenentul Anca din Regimentul 85 Infanterie, comandant al gărzii, ofițerul, simțindu-se ofensat de către președintele secției de votare, a cerut telefonic înlocuirea sa, lucru care a fost făcut imediat“, iar în județul Năsăud „s-a primit o reclamațiune a Prefecturii județene, cum că comandantul gărzii, locotenentul Bechea din Reg. 84 Infanterie, a rupt afișele guvernului și un drapel în ziua de 20 decembrie 1933“. În urma anchetei efectuată, s-a stabilit că reclamația a fost neîntemeiată și s-a constatat că ofițerul a executat „ordinele președintelui secției de votare“.

Și ostașii acestui corp de armată au întâmpinat o serie de dificultăți, menționându-se că „acolo unde nu au fost legături telefonice s-au improvisat alte legături prin călăreți, motocicliști sau automobile puse la dispoziția prefecturilor

⁵⁴ Ibidem, f. 239-241.

respective". Totuși, pentru viitor, s-a cerut depunerea unor eforturi astfel încât fiecare secție de votare să dispună de telefon³⁶.

Corpul VII (Sibiu) consemna în darea sa de seamă că a dislocat pentru supravegherea alegerilor Diviziile 1, 18 și 19 Infanterie și 1 Cavalerie.

În zona Diviziei 1 Infanterie, „alegerile s-au desfășurat în liniște și ordine. Nu au avut loc incidente sau evenimente importante. Atitudinea ofițerilor și a trupe a fost conformă cu instrucțiunile și consemnele primite. În câteva secții de votare, comandanții de gărzi au fost (din lipsă de căpitani), ofițeri mai tineri, care din exces de zel au provocat intervenția ofițerilor superiori controlori care au pus imediat totul în ordine“.

În teritoriul Diviziei 18 Infanterie, „alegerile au decurs în perfectă ordine; nu s-a înregistrat decât un mic incident ce s-a petrecut la secția de votare «Bogatul Român» în ziua de 20 decembrie 1933. Unul din membrii de încredere ai unui partid a încercat să intre în localul de vot înarmat și în stare de ebrietate“. Garda, prezentă la secție, a intervenit rapid, astfel încât, individul „a fost dezarmat confiscându-i-se armă și cătușele“, iar după aplanarea acestui incident, alegerile s-au putut desfășura în liniște deplină.

În dispozitivul Diviziei 19 Infanterie, „nu s-a întâmplat nici un incident pe tot timpul alegerilor. Ofițerii și trupa au avut o atitudine demnă de relevat. Atât președinții secțiilor de votare, cât și delegații partidelor, au rămas mulțumiți de liniștea și ordinea ce a domnit.“

Și din punctul de vedere al Diviziei 1 Cavalerie „alegerile au decurs în ordine. Ofițerii și trupa au avut o atitudine corectă, dovedind o imparțialitate absolută față de toate partidele“³⁷.

După desfășurarea alegerilor pentru Cameră, cu incidentele deja tradiționale, au fost comunicate în 28 decembrie, în mod oficial, rezultatele, cuprinse în procesul-verbal încheiat de către Comisia Electorală Centrală, în care se preciza: „Rezultatele s-au totalizat pe țara întreagă și pe circumscripțiile electorale județene, după ce s-au verificat întâi tabelele înaintate de fiecare circumscripție electorală, după cum rezultă din încheierea separată a Comisiunii.

După efectuarea acestor operațiuni s-au găsit următoarele rezultate:

Totalul alegătorilor înscrși pe întreaga țară a fost de: 4.380.354.

Totalul voturilor exprimate în care intră și voturile contestate și anulate la despuieră scrutinelui a fost de: 2.978.748.

Pe grupări și partide politice, aceste voturi se repartizau astfel: 1. P. N. L. a obținut: 1.518.864 de voturi (50,99%); 2. P. N. T. a obținut: 414.685 de voturi (13,92%); 3. Partidul Țărănesc (dr. N. Lupu) a obținut: 152.167 de voturi (5,11%); 4. P. N. L. (Gh. Brătianu) a obținut 147.665 de voturi (4,96%); 5. Partidul Liga Apărării Naționale Creștine a obținut 133.205 voturi (4,47%); 6. Partidul Național Agrar a obținut 121.748 de voturi (4,09%); 7. Partidul Maghiar a obținut 119.562 de voturi (4,01%); 8. Partidul Țărănist-Radical (Gr. Iunian) a obținut 82.930 de voturi (2,78%); 9. Partidul Uniunea Agrară a obținut 73.208 voturi (2,46%); 10. Partidul Poporului cartelat cu Partidul Conservator a obținut 47.114 voturi (1,58%); 11. Partidul Evreiesc

³⁶ *Ibidem*, f. 243-244.

³⁷ *Ibidem*, f. 245-246.

a obținut 38.565 de voturi (1,29%); 12. P. S. D. a obținut 37.672 de voturi (1,26%); 13. Partidul Blocul Cetățenesc pentru Mântuirea Țării a obținut 13.560 de voturi (0,46%); 14. Partidul Liga Muncii a obținut 3.515 voturi (0,12%); 15. Partidul Socialist-Unitar a obținut 1.644 de voturi (0,06%); 16. Partidul Muncii și Sfatul Negustoresc a obținut: 1328 de voturi (0,04%); 17. Partidul Frontul Plugarilor a obținut: 7970 de voturi (0,27%); 18. 85 de liste independente, care au obținut în total 4.391 de voturi (0,15%). Total: 2.918.793 de voturi (98,02%). Buletine anulate la despoierea scrutinului: 58.955 (1,98%). Totalul votanților: 2.978.748 (100%).

S-au calculat apoi procentele obținute de fiecare grupare politică, față cu numărul total al voturilor pe țara întreagă și s-au trecut în dreptul fiecărei grupări, după cum se vede din tabloul de mai sus.

Din aceste calcule, rezultă că P. N. L. având un procent de voturi peste 40% se declara grupare majoritară, potrivit art. 90 din legea electorală.

S-au calculat apoi procentele de voturi obținute în fiecare circumscripție electorală de fiecare grupare politică față de numărul total al voturilor din circumscripție.

Procentele astfel obținute s-au înscris în ordinea descrescândă și în coloane deosebite pentru fiecare din grupări.

Tot din acest calcul mai rezultă că nici o grupare politică minoritară, n-a avut majoritate absolută în nici o circumscripție, așa că nu s-a putut face aplicarea art. 91, alin. 2 din legea electorală.

Totalul mandatelor pentru Adunarea Deputaților stabilit de lege pentru întreaga țară, fiind de 387, s-a atribuit grupării majoritare jumătate din ele, adică 193 de mandate, în conformitate cu art. 93, alin. 2, combinat cu art. 91, alin. 2, din legea electorală, iar cealaltă jumătate, 194 de mandate, urmează să se împartă la toate grupările, inclusiv cea majoritară, care au întrunit voturi obținute pe țara întreagă de fiecare grupare politică, ținându-se seamă de dispozițiile art. 91, alin. 2, din legea electorală.

Pentru această repartitie s-a făcut următorul calcul: s-au scăzut din totalul general al voturilor valabile ale grupărilor politice, voturile obținute de grupările care n-au întrunit pe țara întreagă un procent de 2%, precum și voturile anulate la despoierea scrutinului.

După efectuarea acestor scăderi, s-a procedat la o nouă procentare pe țara întreagă, pentru repartizarea restului de 194 de mandate, proporțional cu numărul de voturi rămase după scăderile de mai sus, iar rezultatul este următorul: P. N. L. cu 1.518.864 de voturi sau 54,95% = 107 mandate; P. N. Ț. cu 414.885 voturi sau 15,00% = 29 mandate; P. Ț. (dr. N. Lupu) cu 152.167 voturi sau 5,51% = 11 mandate; P. N. L. (Gr. Brătianu) cu 147.665 de voturi sau 5,34% = 10 mandate; L. A. N. C. cu 133.205 voturi sau 4,82% = 9 mandate; Partidul Național Agrar cu 121.748 voturi sau 4,40% = 9 mandate; Partidul Maghiar cu 119.562 voturi sau 4,33% = 8 mandate; P. Ț. R. (Gr. Iunian) cu 82.903 de voturi sau 3,00% = 6 mandate; Uniunea Agrară cu 73.208 voturi sau 2,65% = 5 mandate; Total: 2.764.034 voturi sau 100% = 194 mandate.

Recapitulând întreaga operație de mai sus avem următoarea distribuție a tuturor mandatelor pe partide: Partidului Național Liberal îi revin în total: 193 + 107 = 300 mandate; Partidului Național Țărănesc îi revin în total: 29 mandate; Partidului Țărănesc (dr. N. Lupu) îi revin în total: 11 mandate; Partidului Național Liberal (Gr.

Brătianu) îi revin în total: 10 mandate; Ligii Apă rării Naționale Creștine îi revin în total: 9 mandate; Partidului Național Agrar îi revin în total = 9 mandate; Partidului Maghiar îi revin în total = 8 mandate; Partidului Țărănist – Radical (Gr. Iunian) îi revin în total = 6 mandate; Uniunii Arare îi revin în total = 5 mandate; Total general = 387 mandate.

Aceste mandate au fost distribuite pe circumscripții electorale, potrivit tablourilor semnate de Comisiune. Pentru grupările politice minoritare, repartiția mandatelor s-a făcut potrivit art. 94, alin. 2, în ordinea descrescândă a procentelor de voturi, câte un mandat de fiecare cap de listă.

Astfel, Partidului Național Țărănesc i s-au atribuit câte un mandat în următoarele județe: 1) Muscel 39,39%; 2) Argeș cu 34,73%; 3) Alba cu 33,03%; 4) Neamț cu 32,41%; 5) Vlașca cu 26,79%; 6) Făgăraș cu 23,64%; 7) Vâlcea cu 22,74%; 8) Sălaj cu 22,28%; 9) Rm. Sărat cu 21,83%; 10) Năsăud cu 21,65%; 11) Cetatea Albă cu 21,51%; 12) Ismail cu 21,33%; 13) Turda cu 13,66%; 14) Sibiu cu 19,31%; 15) Dolj cu 18,85%; 16) Botoșani cu 18,85%; 17) Caraș cu 18,70%; 18) Bihor cu 17,69%; 19) Constanța cu 17,45%; 20) Gorj cu 16,74%; 21) Câmpulung cu 16,65%; 22) Teleorman cu 16,58%; 23) Olt cu 15,49%; 24) Someș cu 14,89%; 25) Vaslui cu 14,77%; 26) Dâmbovița cu 14,49%; 27) Tulcea cu 14,37%; 28) Severin cu 14,35%; 29) Ialomița cu 13,75%; Total = 29 mandate

Partidului Țărănesc (dr. N. Lupu) i s-au atribuit câte un mandat în următoarele județe: 1) Covurlui cu 12,73%; 2) Putna cu 12,15%; 3) Neamț cu 11,93%; 4) Câmpulung cu 11,62%; 5) Rm-Sărat cu 11,34%; 6) Iași cu 11,14%; 7) Bacău cu 9,07%; 8) Brăila cu 8,97%; 9) Prahova cu 8,37%; 10) Brașov cu 7,88%. Total = 10 mandate.

Ligii Apărării Naționale Creștine i s-a atribuit câte un mandat în următoarele județe: 1) Bălți cu 28,85%; 2) Baia cu 26,72%; 3) Suceava cu 24,11%; 4) Rădăuți cu 18,03%; 5) Cernăuți cu 16,43%; 6) Bacău cu 15,43%; 7) Storojineț cu 14,34%; 8) Dorohoi cu 13,29%; 9) Hotin cu 12,71%. Total = 9 mandate.

Partidului Național Agrar i s-au atribuit câte un mandat în următoarele județe: 1) Mureș cu 13,33%; 2) Tighina cu 12,29%; 3) Năsăud cu 11,05%; 4) Satu Mare cu 9,55%; 5) Teleorman cu 9,45%; 6) Ialomița cu 8,60%; 7) Caraș cu 8,48%; 8) Romanați cu 8,47%; 9) Mehedinți cu 7,89%. Total = 9 mandate.

Partidului Maghiar i s-au atribuit câte un mandat în următoarele județe: Trei-Scaune cu 43,58%; 2) Ciuc cu 40,56%; 3) Mureș cu 24,40%; 4) Sălaj cu 23,63%; 5) Odorhei cu 21,10%; 6) Cluj cu 18,73%; 7) Turda cu 17,49%; 8) Brașov cu 14,65%. Total = 8 mandate.

Partidului Țărănist-Radical (Gr. Iunian) i s-a atribuit câte un mandat în următoarele județe: 1) Storojineț cu 17,77%; 2) Soroca cu 16,95%; 3) Gorj cu 12,28%; 4) Cernăuți cu 11,82%; 5) Covurlui cu 6,89%; 6) Bălți cu 5,78%. Total = 6 mandate.

Uniunii Agrare i s-au atribuit câte un mandat în următoarele județe: Trei-Scaune cu 13,28%; 2) Dolj cu 10,04%; 3) Ciuc cu 9,12%; 4) Năsăud cu 7,62%; 5) Tecuci cu 7,61%. Total = 5 mandate.

În urma acestei operațiuni, partidului majoritar i s-au atribuit apoi cele 300 de mandate cuvenite în locurile rămase libere după distribuirea mandatelor atribuite deja grupărilor minoritare.

În modul acesta, s-au repartizat toate mandatele, în număr de 387, stabilite prin legea pentru Adunarea Deputaților.

Comisiunea a mai rezolvat, înainte de efectuarea alegerilor, toate contestațiile care s-au prezentat de diferite grupări politice: fie privitor la alegerea semnelor; fie relativ la ordinea înscrierii buletinelor de vot, fie la respingerea candidaturilor de către birourile electorale județene, fie, în sfârșit, cu privire la alte chestiuni în legătură cu alegerile.

Toate aceste contestațiuni au fost rezolvate conform încheierilor comisiunii puse pe fiecare din ele.

Contestațiile aflate în fiecare dosar al circumscripțiilor electorale, întrucât ele nu erau relative la calculele aritmetice, comisiunea a găsit că nu intră în competența ei să le judece.

Comisiunea a mai primit 3 întâmpinări: una din partea d-lui Laurențiu Oanea, candidat la Năsăud, a 2-a din partea d-lui C. Radovici, candidat la Făgăraș și a 3-a a d-lui Virgil Grossu, candidat la Brăila, câteșitrele referindu-se la interpretarea și aplicarea legii electorale, cu privire la modul de repartizare a mandatelor, întâmpinări care au fost găsite nefondate, potrivit încheierilor comisiunii de pe fiecare întâmpinare⁵⁸.

Analizând pe scurt rezultatele alegerilor, observăm faptul că P. N. L. a profitat de pe urma organizării alegerilor și a reușit să obțină 300 din 387 de mandate, în condițiile în care electoratul i-a sancționat pe național-țărăniști pentru slabele lor guvernări, iar o parte din alegători a votat, din obișnuință, lista guvernamentală.

Este confirmat declinul P. N. Ț.-ului, evidențiat și în alegerile câștigate cu greu în 1932, datorat atât situației economice în care a adus țara, dar și disensiunile din interiorul său, percepute de electorat, care dezgustat, l-a abandonat într-o mare măsură.

Electoratul agrarian s-a orientat în aceste condiții spre celelalte partide de această nuanță, mai ales spre dr. N. Lupu, care obține încă un rezultat bun, dar și spre Partidul Național Agrar, Partidul Radical-Țărănesc, Uniunea Agrară, sau chiar spre micul Front al Plugarilor. Opțiunile politice ale agrarienilor ne apar acum mai diversificate, iar acest proces va afecta în principal Partidul Național Țărănesc, întrecut de celelalte partide agrare adunate la un loc.

Liberalii georgiști au rezistat destul de bine confruntării cu duciștii, chiar dacă sunt într-un ușor recul față de 1932, deși acum au fost una dintre țintele preferate ale guvernului.

L. A. N. C. nu a reușit să atragă voturile legionarilor, deși rezultatul obținut de ei nu a fost rău. Mai gravă a fost situația grupărilor de stânga, care n-au reușit să pătrundă în Cameră, nici prin cel mai puternic partid al lor P. S. D.-ul.

Nici Partidul Poporului n-a mai ajuns în parlament, deși era cartelat cu cvasiinexistentul Partid Conservator, ce nu reușise acest lucru nici în 1932⁵⁹.

Din nenorocire, premierul nu s-a putut bucura de această victorie, chiar dacă era contestată de opoziție, deoarece viața sa se va încheia foarte curând și în mod tragic. Decesul său a influențat mult evoluția ulterioară a guvernării liberale, ce a alunecat pe o linie de totală obediență față de rege.

⁵⁸ „M.O.” partea I, nr. 300, din 29 decembrie 1933, p.7943-7945.

⁵⁹ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 281.

Revenind și la armată, putem concluziona că ea, ca instituție fundamentală a statului, a acționat pentru limitarea incidentelor de la urne, încercând să fie imparțială, chiar dacă unii ostași ai săi au manifestat uneori exces de zel.

Organismul militar a contribuit la păstrarea democrației românești interbelice, pentru ca, după 1938, într-un context internațional mult schimbat, și pentru a nu-și călca jurământul de credință depus țării și comandantului său suprem, a fost nevoit să asiste neputincios la prăbușirea edificiului democratic românesc, care, deși imperfect, a încercat să contribuie în timp la formarea unei culturi politice a poporului nostru.